

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.65.71-81>

УДК 72.025.4/5

Лещенко Нелля Арсентіївна,

доктор архітектури, професор

кафедри інформаційних технологій в архітектурі

Київський національний університет будівництва і архітектури

leshchenko.na@knuba.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0002-3198-4554>

Кисельов Микита Дмитрович,

студент магістратури

кафедри інформаційних технологій в архітектурі

Київський національний університет будівництва і архітектури

kyselov_md@knuba.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0002-0203-6512>

СТУПЕНІ ДЕСТРУКЦІЇ ІСТОРИЧНИХ ЗАМКІВ І ФОРТИФІКАЦІЙ УКРАЇНИ – ПІДОСНОВА ДЛЯ КОМПЛЕКСНОГО ПРОЦЕСУ РЕСТАВРАЦІЙНО-РЕКОНСТРУКТИВНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В НИХ

Анотація: у статті надано визначення поняттю деструкція. Запропоновано виділити три ступені деструкції для історичних замків і фортифікацій, за якими було систематизовано всі досліджувані з регіону Української Волині та Поділля. В залежності від ступеня деструкції при комплексному процесі реставраційно-реконструктивних трансформацій для їх збереження, відновлення та активізації було запропоновано використання різних реставраційних методів, зберігаючих і відновлюючих. Надано рекомендації щодо актуальних нових функцій для цих замків і фортифікацій при їх функціональній адаптації.

Ключові слова: історичні замки і фортифікації; ступені деструкції; реставраційно-реконструктивна трансформація (РРТ).

Постановка проблеми. В Україні наразі нараховується 403 історичних населених місць, у відповідності до Постанови № 878 Кабінету Міністрів України «Про затвердження Списку історичних населених місць України» [1]. В 143 з них знаходяться історичні замки і фортифікації [2], Як правило, вони традиційно є головними історичними міськими домінантами і центрами тяжіння, а також атракторами, що приваблюють численних туристів в дане місто. Проте, наразі вони мають різний ступень деструкції, а отже потребують різного реставраційного втручання для підвищення їх якісного показника існуючого стану.

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена необхідністю систематизації історичних замків і фортифікацій за ступенем їх деструкції як визначальним показником їх існуючого якісного стану. Він є підосновою для здійснення комплексного процесу реставраційно-реконструктивних трансформацій в них для їх збереження, відновлення і активізації. А це, в свою чергу, буде сприяти підвищенню якості міського середовища в цілому, залученню коштів у місто, його розвитку і зростанню добробуту мешканців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В якості аналітичного підґрунтя для даного дослідження можна зазначити низку цікавих робіт вітчизняних і закордонних архітекторів-науковців. Заслужують на увагу праці О. Михайлишин [3] і П. Ричкова [4] щодо формування та розвитку історичних міст Української Волині та їх містоутворюючих ансамблів. Значним теоретичним внеском щодо збереження і регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст є дослідження М. Бевза [5]. Цінним є досвід В.Вечерського [6] щодо історії формування методики пам'яткоохоронних досліджень, Є. Водзинського [7] щодо принципів та методів охорони видового розкриття пам'яток архітектури в краєвиді історичних міст. Потужними є рекомендації з реставрації пам'яток архітектури М. Орленка [8], В. Заболотного [9] щодо основних принципів пристосування пам'яток оборонної архітектури, В. Товбича [10, 11] з відродження деградуючих пам'яток фортифікаційної архітектури і сучасних підходів до їх ревіталізації та О. Рибчинського [12] щодо формування і ревіталізації середмість історичних міст, а також В. Кодіна [13] з основ їх реконструкції. Слід також зазначити праці Ю. Йокилехто [14] щодо консервації історико-культурних надбань та внеску англійських, німецьких, французьких та італійських архітекторів у цьому напрямку та дослідження А. Томашевські [15] і К. Скалські [16] щодо консервації та ревіталізації історичного міського середовища та занедбаних пам'яток архітектури і містобудування.

Аналіз існуючого проектного досвіду свідчить про значні позитивні зміни що зазвичай відбуваються з колишніми занедбаними історичними замками і фортифікаціями після здійснення реставраційного втручання для підвищення якості їх існуючого стану, їх сучасних адаптацій для активізації і трансформації в головні міські атрактори. Проте, наразі ще занадто багато історичних замків і фортифікацій так і залишаються занедбаними, ніяк не використовуються, що спричинює їх подальшу деградацію і деструкцію. А забудова історичних міст, в яких вони знаходяться і є містоутворюючими домінантами, від цього втрачає свою історико-архітектурну цінність, цілісність і ідентичність.

Метою публікації є надати визначення поняттю деструкція, виділити ступені деструкції для існуючих історичних замків і фортифікацій України,

здійснити систематизацію за ступенем деструкції існуючих історичних замків і фортифікацій Української Волині і Поділля, надати рекомендації щодо комплексного процесу реставраційно-реконструктивних трансформацій в них для їх збереження, відновлення і активізації.

Основна частина. Історичні замки і фортифікації, які, як правило, всі є пам'ятками оборонної архітектури місцевого і національного значення, при цьому наразі залишаються найбільш занедбаними серед існуючих містоутворюючих доміант. Але в них є певна цікава особливість. Незважаючи на стан свого збереження, в них дуже сильно відчувається «дух місця», і, саме через це, вони завжди викликають найбільшу зацікавленість до себе. Вони формують історико-культурний і архітектурний, як його матеріальну складову, потенціал майже кожного історичного міста. А отже можуть стати стимулом і потужним вихідним джерелом для його перспективного розвитку як культурно-туристичного центру.

Їх наразі існуючий стан можна визначити через певний якісний показник. Взагалі, якісний показник існуючого стану будь-якої історичної будівлі, споруди чи простору та історичного міського середовища в цілому умовно можна схарактеризувати як двоскладовий, що розкриває їх історико-архітектурну цінність і цілісність. А отже має визначатися відповідно через ступені історико-архітектурної цінності і ступені деструкції (порушення цілісності).

Деструкцію слід розглядати як порушення розпланувальної, об'ємно-просторової і функціональної цілісності окремої історичної будівлі чи середовища в цілому, що спричинюється втратою їх історичних деталей, фрагментів, частин, окремих цілих елементів чи появою нових дисгармонійних добудов, неправильним використанням чи невикористанням взагалі. В підсумку це все призводить до їх архітектурної, історико-культурної і соціально-економічної деградації та повного занепаду і руйнації.

Що стосується історичних замків і фортифікацій, то вони всі, як пам'ятки оборонної архітектури, мають I-й ступінь історико-архітектурної цінності. Відповідно до цього, комплексний процес реставраційно-реконструктивних трансформацій в них може бути здійсненим лише реставраційними методами – зберігаючими і відновлюючими [17]. Проте наразі всі ці історичні замки і фортифікації знаходяться у різному стані збереження. І тому для них більш важливим є другий якісний показник їх існуючого стану, а саме ступінь деструкції. Саме він є визначальним при проведенні комплексного процесу реставраційно-реконструктивних трансформацій в них і детермінації певних реставраційних методів для підвищення якості їх існуючого стану.

Можна виділити три ступеня деструкції для історичних замків і фортифікацій України, а саме:

- I-й ступень деструкції – незначна, точкова деструкція;
- II-й ступень деструкції – значна деструкція;
- III-й ступень деструкції – руйнування.

Отже, до I-ого ступеня деструкції можна віднести історичні замки і фортифікації з незначними, мінімальним точковими деструктивними змінами у розплануванні і об'ємно-просторовому рішенні. Вони можуть бути пов'язані з втратою будівлі окремих деталей чи фрагментів. При цьому повністю збереженим є її загальний об'єм, композиція, архітектурно-образне рішення, а також значення в системі історичного центру міста. Вони, як правило, наразі використовуються, проте їх сучасна функція не сприяє їх активності для сучасного міського життя [18].

До II-ого ступеня деструкції можна віднести історичні замки і фортифікації зі значними деструктивними змінами у розплануванні і об'ємно-просторовому рішенні. До них слід віднести втрати частин будівлі чи окремих елементів, що спричинюють руйнування її загальної композиції. А також нові добудови, що спотворюють історичну композицію, форму, розміри і образ. Ці зміни, як правило, отримуються внаслідок тривалого неправильного використання, або невикористання взагалі.

До III-ого ступеня деструкції можна віднести історичні замки і фортифікації, що наразі мають практично повністю зруйноване розпланування і об'ємно-просторове рішення. До теперішнього часу вони дійшли у вигляді руїн. Такий стан вони, як правило, отримують внаслідок їх тривалого невикористання.

Причини виникнення запропонованих вище трьох ступенів деструкції історичних замків і фортифікацій було розглянуто для мирного часу, коли їх деструкція і, як наслідок, деградація відбуваються поступово. І більшу деструкцію будівля отримує за більший проміжок часу. Наразі, під час війни, різні деструктивні зміни можуть виникати водночас. І досить активна і добре збережена будівля відразу може отримати III-й ступень деструкції.

Всі досліджувані історичні замки і фортифікації було систематизовано за трьома ступенями деструкції. Досліджуваний регіон – це Українська Волинь і Поділля, адміністративні межі яких складають Волинська, Рівненська, західна частина Житомирської, північна і південна частини Тернопільської області, Вінницька та Хмельницька області [19]. В них налічується 35 історичних замків і фортифікацій різного ступеня деструкції.

До I-го ступеня деструкції було віднесено 9 з них (25,7%), а саме: палац Потоцьких, м. Тульчин, Вінницька обл.; Луцький замок, м. Луцьк; Олицький

замок, смт Олика, Волинська обл.; Дубенський замок, м.Дубно, Рівненська обл.; Вишнівецький палац, смт Вишнівець, Тернопільська обл.; Ягільницький замок, с. Ягільниця, Тернопільська обл.; Кам'янець-Подільська фортеця, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл.; Меджибізький замок, смт Меджибіж, Хмельницька обл.; замок Острозьких, м. Старокостянтинів, Хмельницька обл.

До II-го ступеня деструкції було віднесено 7 з них (20%), а саме: Шаргородський замок, м. Шаргород, Вінницька обл.; вежа замку та палац Кісідо, м. Хмільник, Вінницька обл.; Острозький замок, м. Острог, Рівненська обл.; Клеванський замок, смт Клевань, Рівненська обл.; форт-застава Дубно, с.Тараканів, Рівненська обл.; Летичівський замок, смт Летичів, Хмельницька обл.; Грицівський палац, смт Гриців, Хмельницька обл.

До III-го ступеня деструкції було віднесено 19 з них (54,3%), а саме: Барський замок, м. Бар, Вінницька обл.; Брацлавська фортеця, смт Брацлав, Вінницька обл.; земляні вали замку, м. Володимир-Волинський, Волинська обл.; Зимненське городище, с. Зимне, Волинська обл.; Рівненський замок, м.Рівне; Корецький замок, м. Корець, Рівненська обл.; вали міських укріплень, с.Межиріч, Рівненська обл.; Гощанське городище, смт Гощі, Рівненська обл.; Дорогобузьке городище, с. Дорогобуж, Рівненська обл.; Золотопотіцький замок, смт Золотий Потік, Тернопільська обл.; Кременецький замок, м. Кременець, Тернопільська обл.; Скала-Подільський замок, смт Скала-Подільська, Тернопільська обл.; Чортківський замок, м. Чортків, Тернопільська обл.; Зіньківський замок, с. Зіньків, Хмельницька обл.; Жванецький замок, с.Жванець, Хмельницька обл.; Сатанівський замок, смт Сатанів, Хмельницька обл.; палац Сангушків, м. Ізяслав, Хмельницька обл.; Полонська фортеця, м.Полонне, Хмельницька обл.; Сутковецький замок, с. Сутківці, Хмельницька обл.

При комплексному процесі реставраційно-реконструктивних трансформацій для збереження, відновлення та активізації історичних замків і фортифікацій, в залежності від їх ступеня деструкції, пропонується використовувати різні реставраційні методи, зберігаючи і відновлюючи, а саме:

– для I-ого ступеня деструкції – музеєфікація з модифікацією (збереженням як репрезентативну) первісної функції (це – зберігаючі методи). Первісна оборонна функція в цьому випадку буде існувати як музейно-представницька (наприклад, фортеця стане місцем для проведення реконструкцій історичних військових подій) [19]. Можлива також фрагментарна реставрація, цілісна реставрація, ревалоризація з функціональним розвитком чи функціональним доповненням (це – відновлюючі методи). Слід застосовувати для підвищення атрактивності, активності і цінності пам'ятки та оточуючої її території. Це є особливо актуальним, коли існуюча наразі функція

не протирічить історичній формі і сприяє її збереженню, але не достатньо активізує пам'ятку за рахунок обмеження доступу до неї [20];

– для II-ого ступеня деструкції – музеєфікація з модифікацією первісної функції і пристосуванням (це – зберігаючі методи). Проте найбільш актуальними є цілісна реставрація, ревалоризація, регенерація з адаптацією під нові функції (відновлюючі методи). Це дозволить водночас відновити цілісність архітектурно-образного рішення занедбаної пам'ятки, підвищити чи відродити її історико-культурну, соціальну і економічну цінність. До найбільш актуальних нових функцій для пам'ятки, що наразі не використовується чи неправильно використовується, слід віднести туристичну, культурно-освітню, музейно-виставкову, рекреаційну, готельну, обслуговуючу. Краще, коли будуть представлені всі ці функції, і відреставрований замок чи фортеця стане багатфункціональним міським культурно-туристичним центром [19];

– для III-ого ступеня деструкції – консервація, музеєфікація відповідно з функціональною інтерпретацією (поясненням значення, збереженням пам'яті), модифікацією первісної функції (це – зберігаючі методи), а також можлива фрагментарна реставрація і рекомендується адаптація під абсолютно нові функції (це – відновлюючі методи). Зруйновані часом замок чи фортифікації можуть стати експонатами музею під відкритим небом чи частиною міського парку, в які слід трансформувати оточуючу їх територію [19]. Для будівлі, яка одночасно набула даний ступень деструкції, наприклад в наслідок війни, доцільним буде застосувати відтворення з функціональним відновленням і функціональним доповненням (відновлюючі методи).

Отже, при комплексному процесі реставраційно-реконструктивних трансформацій для історичних замків і фортифікацій всіх ступенів деструкції, на відміну від інших містоутворюючих доміант, для відродження і підвищення їх історико-архітектурної цінності, цілісності і значення не слід повертати їх історичну оборонну функцію в первісному вигляді. Ця функція може бути модифікованою, виходячи із сучасних потреб міста та обраного сценарію для функціональної трансформації замку чи фортифікації в активатор розвитку подієвого туризму і оживлення історичного міста. Обов'язковою умовою є відкритий доступ до пам'ятки всіх людей. А будь-яка військова (оборонна) функція, якщо це не є військовий музей, передбачає обмежений доступ до будівлі, що є неправильним для сучасного використання пам'яток національного значення, якими в більшості є замки та фортифікації [19].

Висновки. Підсумовуючи усе вищевикладене, слід зазначити, що збереження історичних замків і фортифікацій є важливою задачею, яка стоїть перед країнами, що мають багату історію та культурне минуле. Ці будівлі і споруди є пам'ятками оборонної архітектури, які привертають туристів,

підвищують економічну привабливість регіону, допомагають зберігати національну ідентичність та стають символом країни. Проте наразі більшість з них знаходяться в занедбаному стані, що спричинює втрату їх історико-культурної цінності, деградацію і руйнування.

Запропоновано детермінацію їх наразі існуючого стану якісним показником, що розкриває їх історико-архітектурну цінність і цілісність відповідно через ступені історико-архітектурної цінності і ступені деструкції (порушення цілісності).

Надано визначення поняттю деструкція та виділено три ступеня деструкції історичних замків і фортифікацій, а саме: I-й ступень деструкції – незначна, точкова деструкція; II-й ступень деструкції – значна деструкція; III-й ступень деструкції – руйнування. Здійснено систематизацію за ступенем деструкції існуючих історичних замків і фортифікацій Української Волині та Поділля. Надано рекомендації щодо комплексного процесу реставраційно-реконструктивних трансформацій в них з вибором реставраційних зберігаючих і відновлюючих методів відповідно з визначеним ступенем деструкції для її усунення і підвищення якості їх існуючого стану – їх збереження, відновлення і активізації. Запропоновані найбільш актуальні нові функції при функціональній адаптації.

Список джерел

1. Про затвердження Списку історичних населених місць України: Постанова Кабінету Міністрів України. Київ, 2001.
2. Водзинский Е.Е., Нельговский Ю.А., Трегубова Т.А. Методические рекомендации по исследованию историко-архитектурного наследия в городах Украинской ССР. Київ, 1982. 120 с.
3. Михайлишин О.Л. Розвиток архітектури міжвоєнної Волині в умовах соціокультурних трансформацій ХХ століття: автореф. дис. ... д. арх. Львів, 2014. 34 с.
4. Ричков П.А. Архітектурно-просторовий розвиток Острога за картографічними джерелами. Архітектурна спадщина Волині. Рівне, 2010. Вип. 2. С. 5-28.
5. Бевз М.В. Методологічні основи збереження та регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст: автореф. дис. ... д. арх. Харків, 2004. 32 с.
6. Вечерський В. До історії формування методики пам'яткоохоронних досліджень старовинних міст в Україні: праці науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. Київ, 2006. Вип. 2. С. 214-242.

7. Водзинський Є. Принципи та методи охорони видового розкриття пам'яток архітектури в краєвиді історичних міст (1970-ті – 1990-ті рр.): автореф. дис. ... к. арх. Київ, 2011. 20 с.
8. Орленко М. І. Проблеми та методи реставрації пам'яток архітектури України (XI – поч. XX ст.): автореф. дис. ... д. арх. Київ, 2018. 44 с.
9. Заболотний В. А. Основные принципы приспособления памятников оборонного зодчества УССР для современной функции: автореф. дис. ... к. арх. Київ, 1990. 18 с.
10. Leshchenko N., Tovbych V. Modern approaches to the revitalization of historical ex-industrial architecture. *Wiadomosci Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation*. Warszawa, 2019. № 60. P. 51 – 58. <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-85094118461&partnerID=fpDjhFsn>
11. Leshchenko N., Tovbych V. Revived degraded monuments of fortification architecture – potential for the historical small towns development. *Budownictwo i Architektura*. Lublin, 2020. Vol. 19 (1). P. 47 – 54. <https://doi.org/10.35784/bud-arch.906>
12. Рибчинський О.В. Формування і ревіталізація середмість історичних міст України: автореф. дис. ... д. арх. Львів, 2017. 34 с.
13. Кодін В.О. Основи реконструкції історичних міст. Навчальний посібник. Харків: ХНАМГ, 2009. 172 с.
14. Jokilehto J. A. History of Architectural Conservation: The Contribution of English, French, German and Italian Thought towards an International Approach to the Conservation of Cultural Property. D. Ph. Thesis. York, 1986. 466 p.
15. Tomaszewski A. Environmental preventive conservation. ICOMOS. XIII Assemble General. Madrid, 2002. P. 264 – 266.
16. Skalski K. Rewitalizacja we Francji – rewitalizacja a polityka miejska, polskie zastosowania doświadczeń francuskich, Instytut Rozwoju Miast. Kraków, 2009. T. 2. 311 s.
17. Лещенко Н. А. Методи комплексного процесу реставраційно-реконструктивних трансформацій. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук. – техн. збірник. Київ, 2021. Вип. 61. С. 80 – 93. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.61.80-93>
18. Кисельов М.Д., Лещенко Н.А. До питання збереження, відновлення та активізації історичних замків. Матеріали Міжнародного науково-технічного форуму: «Архітектура та будівництво: відновлення України. Наука, технологія, практика». Київ, 2022. С. 209-210.
19. Лещенко Н.А. Методологічні основи реставраційно-реконструктивних трансформацій історичних центрів малих міст: дис. ... д. арх. Київ, 2020. 447 с.
20. Лещенко Н.А. Комплексний процес реставраційно-реконструктивних трансформацій. Містобудування та територіальне планування: наук. – техн. збірник. Київ, 2021. Вип. 76. С. 138 – 149. <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2021.76.138-149>

References

1. On approval of the List of Historical Settlements of Ukraine (2001). [Pro zatverdzhennya Spysku istorychnykh naselenykh mist' Ukrayiny]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny. Kyiv. (in Ukrainian)
2. Vodzinskiy Ye. Ye., Nel'govskiy Yu. A., Tregubova T. A. (1982). Methodical recommendations for the study of the historical and architectural heritage in the cities of the Ukrainian SSR. [Metodicheskiye rekomendatsii po issledovaniyu istoriko-arkhitekturnogo naslediya v gorodakh Ukrainской SSR], Kyiv, 120 s. (in Russian)
3. Mykhaylyshyn O. L. (2014). Development of architecture of interwar Volyn in the conditions of sociocultural transformations of the XX century. [Rozvytok arkhitektury mizhvoyennoyi Volyni v umovakh sotsiokul'turnykh transformatsiy XX stolittya]: avtoref. dys. ... d. arkh. L'viv, 34 s. (in Ukrainian)
4. Rychkov P. A. (2010). Architectural and spatial development of Ostrog according to cartographic sources. [Arkhitekturno-prostorovyy rozvytok Ostroha za kartohrafichnymiy dzherelamy]. Arkhitekturna spadshchyna Volyni, Vyp. 2, P-p. 5–28. (in Ukrainian)
5. Bevz M. V. (2004). Methodological bases of preservation and regeneration of protected architectural complexes of historical cities. [Metodolohichni osnovy zberezhennya ta reheneratsiyi zapovidnykh arkhitekturnykh kompleksiv istorychnykh mist]: avtoref. dys. ... d. arkh. Kharkiv, s.32. (in Ukrainian)
6. Vecherskyi V. (2006). To the history of the formation of the methodology of historical preservation studies of ancient cities in Ukraine. [Do istoriyi formuvannya metodyky pam'yatkookhoronnykh doslidzhen' starovynnykh mist v Ukrayini]: pratsi naukovo-doslidnoho instytutu pam'yatkookhoronnykh doslidzhen', Kyiv, Vyp 2, P.-p. 214-242. (in Ukrainian)
7. Vodzynskiy YE. (2011). Principles and methods of protection of species disclosure of architectural monuments in the landscape of historic cities (1970s - 1990s). [Pryntsypy ta metody okhorony vydovoho rozkryttya pam'yatok arkhitektury v krayevydi istorychnykh mist (1970-ti – 1990-ti rr.)]: avtoref. dys. ... k. arkh. Kyiv, 20 s. (in Ukrainian)
8. Orlenko M. I. (2018). Problems and methods of restoration of architectural monuments of Ukraine (XI - early XX century). [Problemy ta metody restavratsiyi pam'yatok arkhitektury Ukrayiny (XI – poch. XX st.)]: avtoref. dys. ... d. arkh. Kyiv, 44 s. (in Ukrainian)
9. Zabolotniy V. A. (1990). Basic principles of adapting monuments of defense architecture of the Ukrainian SSR for a modern function. [Osnovnyye printsipy prisposobleniya pamyatnikov oboronnoho zodchestva USSR dlya sovremennoy funktsii]: avtoref. dis. ... k. arkh. Kyiv, 18 s. (in Russian)

10. Leshchenko N., Tovbych V. (2019). Modern approaches to the revitalization of historical ex-industrial architecture. *Wiadomosci Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation*, Vyp 60, P-p. 51–58. (in English) <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-85094118461&partnerID=fpDjhFsn>
11. Leshchenko N., Tovbych V. (2020). Revived degraded monuments of fortification architecture – potential for the historical small towns development. *Budownictwo i Architektura*, 19 (1), P-p. 47–54. (in English) <https://doi.org/10.35784/bud-arch.906>
12. Rybchyns'kyu O.V. (2017). The formation and revitalization of the downtown historic towns of Ukraine. [Formuvannya i revitalizatsiya seredmist' istorychnykh mist Ukrayiny]: avtoref. dys. ... d. arkh. L'viv, 34 s. (in Ukrainian)
13. Kodin V.O. (2009). Fundamentals of reconstruction of historic cities. [Osnovy rekonstruktsiyi istorychnykh mist]. *Navchal'nyy posibnyk*, Kharkiv, 172 s. (in Ukrainian)
14. Jokilehto J. A. History of Architectural Conservation: The Contribution of English, French, German and Italian Thought towards an International Approach to the Conservation of Cultural Property. D. Ph. Thesis. York, 1986. 466 p. (in English)
15. Tomaszewski A. (2020). Environmental preventive conservation. ICOMOS. XIII Assemble General, P-p. 264–266. (in English)
16. Skalski K. (2009). Rewitalizacja we Francji – rewitalizacja a polityka miejska, polskie zastosowania doświadczeń francuskich, *Instytut Rozwoju Miast*, 2, 311 s. (in Polish)
17. Leshchenko N. A. (2021). Methods of the Complex Process of the Restorative-Reconstructive Transformations. [Metody kompleksnoho protsesu restavratsiyno-rekonstruktyvnykh transformatsiy]. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya*, Vyp 61, P-p. 80–93. (in Ukrainian) <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.61.80-93>
18. Kiselyov M. D., Leshchenko N. A. (2022). To the issue of preservation, restoration and activation of historical castles. [Do pytannya zberezhennya, vidnovlennya ta aktyvizatsiyi istorychnykh zamkiv]. *Materialy Mizhnarodnoho naukovo-tekhnichnoho forumu: «Arkhitektura ta budivnytstvo: vidnovlennya Ukrayiny. Nauka, tekhnolohiya, praktyka»*, Kyyiv, P-p. 209–210. (in Ukrainian)
19. Leshchenko N. A. (2020). Methodological foundations of the restoration-reconstructive transformations of the historical centers of small towns. [Metodolohichni osnovy restavratsiyno-rekonstruktyvnykh transformatsiy istorychnykh tsestriv malykh mist]: dys. ... d. arkh. Kyyiv, 447 s. (in Ukrainian)
20. Leshchenko N. A. (2021). Complex process of the restoration-reconstructive transformations. [Kompleksnyy protses restavratsiyno-rekonstruktyvnykh

transformatsiy]. *Mistobuduvannya ta terytorial'ne planuvannya*, Vyp 76, P-p. 138–149. (in Ukrainian) <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2021.76.138-149>

Annotation

Nellya Leshchenko, Doctor of Science in Architecture, Professor of the Department of Information Technologies in Architecture, Kiev National University of Construction and Architecture.

Mykyta Kyselov, Master's student of the Department of Information Technologies in Architecture, Kiev National University of Construction and Architecture.

Degrees of Destruction of Historical Castles and Fortifications of Ukraine - the Basis for the Complex Process of Restorative-Reconstructive Transformations in them

The article proposes determining the current state of historical castles and fortifications by establishing a qualitative indicator that reveals their historical and architectural value and integrity, respectively, through the degree of historical and architectural value and the degree of destruction. The definition of the concept of destruction is given. Three degrees of destruction of historical castles and fortifications have been identified. The I degree of destruction – is insignificant, point destruction; the II degree of destruction – is significant destruction; the III degree of destruction – is ruin. The systematization of the existing historical castles and fortifications of Ukrainian Volyn and Podillia according to the degree of destruction has been carried out. Depending on the degree of destruction during the complex process of restorative-reconstructive transformations (RRT), it was proposed to use various methods (preserving and restoring) to preserve, recover, and activate them. Historical castles and fortifications of the I degree of destruction are recommended: museumification and modification of the original function, as the preserving PRT methods, and fragmentary restoration, integral restoration, revalorization with functional development or functional addition, as restoring RRT methods. For the II degree of destruction - museumification with modification of the original function and adjustment, as preserving RRT methods, integral restoration, revalorization, regeneration with adaptation to new functions, as restoring RRT methods. For the III degree of destruction - conservation and museumification, respectively, with a functional interpretation and modification of the original function, as preserving RRT methods, as well as fragmentary restoration and adaptation to completely new functions, as restoring RRT methods. Recommendations are given on topical new functions for these castles and fortifications in their functional adaptation.

Keywords: historical castles and fortifications; degrees of destruction; restorative-reconstructive transformation (RRT).